

Modern Japon tarihinde Batı

Cemil AYDIN

karşıtlığı: Ôkawa Shûmei'nin Asyacılık düşüncesi

Son zamanların en popüler akademik ve gazetecilik konularından bir tanesi İslam dünyasındaki Batı aleyhtarlığı ve bunun tarihî sebepleri olmuştur. “İslamın Öfkesi” veya

“medeniyetler çatışması” terimleri tarih veya uluslararası ilişkiler literatürüne şimdiden girmiş durumda. Özellikle 11 Eylül'den sonra yayınlanan *What Went Wrong* isimli kitabında Bernard Lewis İslam dünyasındaki Batı-karşıtı duyguların kökenini “Orta Doğu'da İslam ve Modernliğin Çatışması” olarak açıklamış, modernleşme sürecinde başarısız olan müslümanların suçu kendilerinde aramaktansa Batı medeniyetinin şerrine atfederek kendilerini avuttuklarını iddia etmiştir.¹ Bu tür popüler kitaplar bir yana, ilim dünyasında da İslam alemindeki Batı karşıtlığını yüzyıllar boyunca İslam ve Batı dünyası arasındaki tarihî gerilimlere, ve İslamın modernlik ile bağdaşamamasına bağlayanların sayısı artmaktadır.²

İslam dünyasındaki Batı-karşıtı duygular ile ilgili kültür ve din merkezli değerlendirmelerin en büyük zaaflarından bir tanesi, Asya'nın

1 Bernard Lewis, *What Went Wrong? The Clash Between Islam and Modernity in the Middle East* (Perennial: New York 2003); Lewis'in bu kitabının ilk baskılarının alt başlığı “Western Impact and Middle Eastern Response” [Batı'nın Tesiri ve Orta Doğu'nun Tepkisi]” iken sonraki baskılarda alt başlık “Orta Doğu'da İslam ve Modernliğin Çatışması” şekline dönüştürülmüştür.

2 Nikki Keddie, “The Revolt of Islam, 1700 to 1993: Comparative Considerations and Relations to Imperialism”, *Comparative Studies in Society and History*, Cilt: 36-3 (Temmuz 1994), s. 463-487. Konuyla ilgili ilk provokatif makale Bernard Lewis'e ait olup, Eylül 1990 tarihinde *Atlantic Monthly* dergisinde “Müslüman Öfkesinin Kökleri” başlığı altında yayınlamıştır.

müslüman olmayan diğer toplumlarındaki benzer Batı-karşıtı fikrî ve siyasî akımları gözardı etmeleridir. Bu analiz zaafinin önemli bir örneğini, Asya'nın modernleşmede en başarılı ülkesi sayılan, ve 20. yüzyıl boyunca kültürel açıdan en Batılılaşmış Asya ülkesi konumunda bulunan Japonya'da görebiliriz. Japonya'nın modern düşünce tarihi de "Batı'ya İsyân" şeklinde özetlenebilecek ölçüde güçlü Batı-karşıtı akımlara sahne olmuştur.³ Japonya'nın Batılılaşmasına ve modernleşmesine paralel olarak, özellikle 1890'lardan 1945'e kadar Japon aydınları arasında değişik seviyelerde "Batı" (*Seiyô*) ve "Avrupa-Amerika" (*Onbei*) diye tahayyül edilip kavramsallaştırılan siyasî ve kültürel birlik hem bir modernlik modeli, hem de entellektüel ve siyasî eleştirilerin hedefi olmuştur. Örneğin, Asya'yi siyasî ve kültürel olarak Batı hakimiyetinden kurtarmayı iddia eden Asyacılık düşüncesi İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya devlet propagandası tarafından savaşın amaçları arasında gösterilmiştir. Ülkenin en tanınmış düşünürleri ve filozoflarının bir kısmı ise savaş sırasında düzenledikleri "Modernliği Aşmak" isimli konferansta bir araya gelerek, Japonya'nın Asya liderliği projesine Batı emperyalizmi ve kültürel Batılılaşma tenkitleri vesilesiyle felsefi ve fikrî gayeler getirmekten çekinmemişlerdir.⁴

Niçin Asya'daki en modern ve Batılılaşmış toplum olan Japonya'nın entellektüelleri yirminci yüzyılın ilk yarısında Batı-karşıtlığıyla tanımlanabilecek bir fikrî ve siyasî gelenek geliştirmişlerdir? Bu makalede Asyacılık akımı örneğinden yola çıkılarak, Japon düşünce tarihindeki Batı eleştirilerinin kökeni, muhtevası ve siyasî tesirlerinin bir analizi sunulacaktır. Bu analizde Japonya'nın en etkili Pan-Asyacı ismi olan Ôkawa Shûmei'nin fikrî ve siyasî biyografisi üzerine yoğunlaşılacaktır. Japon tarihinde Asya halklarının dayanışması ideali 1880'li yıllardan itibaren pek çok değişik isim ve grup tarafından temsil edilmiştir.⁵ Ôkawa Shûmei Japon Asyacıları arasında en şedid Batı-karşıtı düşüncelerinin ya-

3 "Japonya'nın Batı'ya isyanı" terimi, önde gelen iki Japon tarihçisinin 20. yüzyılın ilk yarısındaki Japon düşüncesi hakkındaki değerlendirmelerinin başlığından alınmıştır. Tetsuo Najita and H. D. Harootunian, "Japan's Revolt against the West" *Modern Japanese Thought* içinde, ed. Bob Tadashi Wakabayashi, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

4 Minamoto Ryôen, "Symposium on 'Overcoming Modernity'", James Heisig and John C. Maraldo, *Rude Awakenings: Zen and Kyoto School, and the Question of Nationalism* içinde (Honolulu: University of Hawaii Press, 1995).

5 Pan-Asyacı hareketi tarihinin önde gelen uzmanlarından olan Selçuk Esenbel konuyla ilgili daha önce İngilizce ve Japonca makalelerin yanı sıra, Türkçe'de de yayınlarda bulunmuştur. Bkz. Esenbel, Selçuk, ve Nadir Özbek, İsmail Türkoğlu, Francois Georgeon, Ahmet Uçar. "Özel Dosya: Abdürreşid İbrahim 2", *Toplumsal Tarih*, 4:20 (Ağustos 1995), s. 6-23; ayrıca, "Ja-

nısıra, ordudaki genç subaylar üzerindeki tesirleri ve Asya araştırmaları sahasındaki yayınlarıyla da tanınmıştır.⁶ Ôkawa Shûmei, ABD ile Japonya'nın ilişkilerinin dostane işbirliğine dayandığı bir döneme rastlayan 1925 yılında yayınladığı "Asya, Avrupa ve Japonya" isimli makalesinde, ileride Amerika ile Japonya arasında bir medeniyetler çatışmasının kaçınılmaz olduğuna dair öngörüde bulunmuş, bu yüzden İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan işgal güçleri tarafından Tokyo Savaş Mahkemesi'nde Japon saldırganlığının ideoloğu olarak itham edilmiştir.⁷ Değişik siyasî bağlantılarının ötesinde Ôkawa Shûmei Hindistan ve İslam araştırmaları sahasındaki eserleri ile meşhur olup, Japonya'da daha önce Çin ve Hint medeniyet havzasıyla sınırlı olan "Asya" mefhumuna İslam dünyasını da dahil etmiştir.⁸ Etkili ve velûd bir Asyacı düşünür olmanın ötesinde, Mançurya Demiryolu Şirketi'ne bağlı araştırma kuruluşunda yöneticilik ve değişik üniversitelerde hocalık yapmıştır. Bu yüzden Ôkawa'nın biyografisi Japonya'daki Batı-karşıtı düşüncenin kaynakları, gelişimi ve siyasî tesirleri konusunda oldukça zengin bir malzeme sunmaktadır. Ôkawa Shûmei gibi geç dönem Meiji Japonya'sının Batılılaşmış fikrî dünyasında yetişmiş olup, Batı düşüncesine aşinalığı ve sempatisi olan bir aydının, Batı medeniyetinin reddine dayanan bir Asyacı düşünce geliştirmesini doğuran sürecin tahlili, Asya'nın diğer bölgelerindeki Batı-karşıtı akımların anlaşılmasına da ışık tutacaktır.

---

panese Interest in the Ottoman Empire", *The Japanese and Europe: Images and Perceptions* içinde, ed. Bert Edstrom, s. 95-124 (Surrey: Curzon Press, 2000).

6 Ôtsuka Takehiro, *Ôkawa Shûmei to Kindai Nihon* [Okawa Shumei ve Çağdaş Japonya] (Tokyo: Mokutakusha, 1990); Ôtsuka Takehiro, *Ôkawa Shûmei: Aru Fukkô Kakushin Shugisha no Shisô* [Okawa Shumei: Bir Radikal Uyanışçı'nın Düşüncesi] (Tokyo, Chûô Kôronsha, 1995) s. 66-72; Hiraishi Naoaki, "Kindai Nihon no Kokusai Chitsujyokan to Ajiashugi" [Çağdaş Japonya'nın Uluslararası Düzen Vizyonu ve Asyacılık], *20 Seiki Shisutemu I* içinde (Tokyo: Tokyo Daigaku Shuppansha, 1998), s. 201-204.

7 Ôkawa Shûmei, "Ajia, Yoroppa, Nihon", (1925), *Ôkawa Shûmei Zenshû*, [Ôkawa Shumei Toplu Eserleri] içinde, Cilt: 2, s. 872-873; Ôkawa Shûmei, "Yoroppa no Rakuchô" [Avrupa'nın Çöküşü], *Tôyô*, 32/2, (1929).

8 Takeuchi Yoshimi, "Ôkawa Shûmei no Ajia Kenkyû" [Okawa Shumei'nin Asya Araştırmaları], *Ôkawa Shûmei Shû* [Okawa Shumei Derlemesi] (Tokyo: Chikuma Shobô, 1982), 391-406. Ôkawa'nın Asya ve İslam hakkındaki iki kitabı son zamanlarda yeniden basılmıştır. Ôkawa Shûmei, *Fukkô Ajia no Shomondai* [Uyanan Asya'nın Meseleleri] (Tokyo: Chûô Kôronsha, 1993, ilk basımı 1922); Ôkawa Shûmei, *Kaikyô Gairon* [İslam'a Giriş] (Tokyo: Chûô Kôronsha, 1992, ilk basımı 1942).

Japonya'nın en seçkin okullarında okuyup, Tokyo Üniversitesi'ni bitirmiş bir Japon aydınının neden şiddetli bir Batı aleyhtarı fikriyat içine girdiği sorusu hakkında daha önceki değerlendirmeler ya onu Batı'nın demokratik ve liberal beynelmilel düşüncesine tepki gösteren bir muhafazakâr milliyetçi oluşunun altını çizmişler, ya da sempatik bir gözle bakarak Ôkawa'nın fikirlerini aşırı Batılılaşma ve Batı sömürgeciliğine karşı tabii bir tepki olarak yorumlamışlardır.⁹ Her iki yorum da, tarihçilerin kendilerinin modern Asya tarihinde Batı dünyasının hakimiyetini nasıl yorumladıklarıyla yakından bağlantılı olup, bu hususun anlaşılması için önce Ôkawa Shûmei'nin neslinin gözünde Batı Medeniyetini ne anlama geldiği, Batı eleştirilerinin hangi dış ve iç politika bağlamlarında yapıldığını dikkatle incelemek gerekmektedir. Zira, Ôkawa Shûmei'nin Batı karşıtlığı basit bir muhafazakâr tepki veya sömürgecilik eleştirisinin ötesinde, global ölçekte bir modernlik, oryantalizm ve uluslararası düzen eleştirisinden beslenip, Japon milliyetçiliği ve dış politikası ile karmaşık bir ilişki içerisinde nihai şeklini almıştır.

Ôkawa Shûmei'nin Asyacılık Düşüncesinin Kökenleri

Bir doktor çocuğu olarak o dönemin Japonya'sındaki en iyi eğitimi alan Ôkawa, daha ortaokul yıllarında kendisinden Fransızca öğrendiği bir papaz vesilesiyle Hristiyanlık dinini tanıyıp çok etkilenir. Lise yıllarında ise dönemin en meşhur sosyalist dergisini takip eder, ve Batı düşünce klasikleri içerisinde Plato, Aristo, Kant and Hegel'in yanısıra Schleiermacher'in düşüncelerini çok beğenir.¹⁰ Rus-Japon Savaşı sırasında ülkede esen milliyetçi havadan çok etkilenen Ôkawa, savaş sırasında Sosyalistlerin takındığı pasifist tutumu beğenmez. 1907 yılında Tokyo Üniversitesi'ne geldiğinde kendisine bölüm olarak Doğu Felsefeleri bölümünü seçip, Hint dinleri ve düşüncesi üzerine yoğunlaşır. Üniversite öğrencilik hayatı sürecince Hristiyanlık ile Konfüçyanizm'i birleştirmeye çalışan ve Japonlaşmış bir Hristiyanlığı savunan Matsuo

⁹ Ôkawa'yı muhafazakâr ve sağcı bir milliyetçi olarak tanımlayan yorumlara örnek olarak, bkz. Christopher Szpilman, "The Dream of One Asia: Ôkawa Shûmei and Japanese Pan-Asianism", *The Japanese Empire in East Asia and Its Postwar Legacy içinde*, ed. H. Fuess, s. 49-63 (München: German Institute of Japanese Studies, 1998), özellikle s. 61-63. Ôkawa'nın Batı eleştirilerine sempatik gözle bakan bir değerlendirme için, bkz. Nojima Yoshiaki, *Ôkawa Shûmei* (Tokyo: Shinjinbutsu Ôraishya 1972), s. 243-253.

¹⁰ Ôtsuka Takehiro, *Ôkawa Shûmei to Kindai Nihon* [Ôkawa Shûmei ve Çağdaş Japonya], s. 63-64.

mura Kaiseki'nin "Dôkai" isimli cemiyetine üye olur.¹¹ Yine öğrencilik yıllarının sonuna doğru Ôkawa Shûmei, o aralar Tokyo Üniversitesi'nde dersler veren sanat tarihi uzmanı Asyacı düşünür Okakura Tenshin'in derslerini takip eder ve düşüncelerinden çok etkilenir. O aralar Ôkawa, Okakura Tenshin'in İngilizce olan kitaplarını Japonca'ya çevirmeye heves etmiş, ve özellikle onun "Asya Medeniyeti" mefhumundan çok derinden etkilenmiştir. Okakura Tenshin Japon Asyacı düşüncesinin kurucuları arasında görülmesine rağmen, eserlerini hep İngilizce olarak yazdığı için 1930'lara kadar eserleri Japonca'da pek bilinmemiştir. Ancak, onun Asyacı düşüncesi Ôkawa Shûmei kanalıyla daha erken tarihlerde Asyacı harekete nüfuz edebilmiştir.

Okakura Tenshin uzun dönem Boston'daki Güzel Sanatlar Müzesi'nin Asya sanatları bölümünde çalışıp, Amerika'da Batı materyalizmini eleştirip Asya sanatı ve medeniyetine hayranlık duyan elit grupla ilişkisi olan, bu arada Swami Vivekenanda ve Rabindranath Tagore gibi Hintli düşünürlerle de yakınlığı bulunan birisidir. En önemli Asyacı eserini 1902 yılında Hindistan'ı ziyareti esnasında, Hint milliyetçileri ve Tagor'un tesirleriyle yazmıştır.¹² Okakura Tenshin'den önce Japonya'daki Asyacı düşünce, Çin kültür havzasındaki sarı ırktan olan milletlerin, beyaz ırkın Uzak Doğu'daki hegemonyasına karşı işbirliğini savunmaktaydı. Genelde uluslararası siyaset bağlamında bir düşünce akımı olup, Japonya'nın ve Asya'nın Batılılaşmasına menfi bir gözle bakmamış, hatta, Asyalı milletlerin Batı'ya karşı direnebilmeleri için Japonya gibi Batı-modelli reformlar yapmaları gerektiğini varsaymıştır. Asya'nın dayanışması vizyonunda Japonya'ya bir liderlik vasfı atfeden bu nazariyelere göre, Japonların ulusal misyonlarından bir tanesi de komşu ülkelere Batı medeniyetinin nimetlerini taşımaktır.¹³ Okakura Tenshin ise Batı-merkezli aydınlanma ve medeniyet fikirlerini reddetmiş, Asya medeniyetini ihya projesini Asyacı düşüncenin merkezine yerleştirmiştir. Ona göre Asya medeniyeti farklı bir estetik, ahlâkî ve ruhanî değerler bütünü olup, Batı medeniyetine kıyasla da-

11 Ôtsuka Takehiro, *Ôkawa Shûmei to Kindai Nihon*, 63-100; Mark. R. Mullins, *Christianity Made in Japan: A Study of Indigenous Movements* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1998), s. 69-81.

12 Okakura Tenshin, "The Awakening of the East", *Okakura Kakuzô: Collected English Writings* (Okakura Tenshin: Toplu İngilizce Eserleri) içinde (Tokyo: Heibonsha Limited Publishers, 1984).

13 Miwa Kimitada, "Crossroads of Patriotism in Imperial Japan: Shiga Shigetaka 1863-1927, Uchimura Kanzô 1861-1930, and Nitobe Inazô, 1862-1933", (Ph.D. diss., Princeton University, 1967).

ha üstün meziyetlere sahiptir. Asya'nın yükselişi, Batı medeniyetini taklit etmekte değil, her Asya milletinin kendi kültürel değerlerini ihya etmesinde yatar. Okakura Tenshin Japonya'nın modernleşmesinin başarısını da onun Asya medeniyetinden aldığı güce ve yaratıcı enerjiye bağlamıştır. Daha da önemlisi, Okakura Tenshin Batı medeniyetine eşit ve hatta ondan daha erdemli Asya medeniyeti kavramının, yükselmekte olan milliyetçi hareketlerin fikrî temeli olması gerektiğini düşünmüştür. Tıpkı Hint milliyetçilerinin vurguladıkları gibi, kendine has değerleri ve medeniyeti olan Asya'nın Batı medeniyetinden geri seviyede sayılmaması gerektiğini, dolayısıyla Batı'nın medenileştirici rehberliğine ve sömürge yönetimine ihtiyacı olmayıp, kendi kendini yönetecek ve hatta ileride Batı dünyasına örnek olabilecek bağımsız siyasî yapılar kurabileceğini savunmuştur.¹⁴ Okakura Tenshin'in medeniyet vizyonundaki en ilginç taraf, onun fikirlerinin köklerinin daha çok Avrupa ve Amerikalı romantiklere yaslanması ve hatta Asya sanatlarına ve ruhaniyetine hayranlık duyan üst tabakadan Amerikalıların hassasiyetleriyle beslenmesidir.

Batı'ya alternatif Asya medeniyeti vizyonu ile Asya'daki toplumların bağımsızlıkları arasındaki ilişki Okawa Shûmei'nin Batı-karşıtı görüşlerinin temelini teşkil etmektedir. Okawa Shûmei'nin kendi biyografisine göre, üniversite eğitimini bitirmesinden iki yıl kadar sonra, 1913 yılında bir tesadüf sonucu olarak kendisini Asyacılık davasına adamaya karar vermiştir. Kadim Hint dinleri üzerine yoğunlaştığı bir dönemde, birgün ikinci el kitapçılarının birinin rafında Sir Henry Cotton'a ait *Yeni Hindistan* isimli İngilizce bir kitaba rastlar ve alıp okumaya karar verir.¹⁵ Okawa kitapta İngiliz sömürge yönetiminin kadim ve muhteşem bir medeniyetin varisi olan çağdaş Hindistan'da yaptığı adaletsizlikleri ve zulümleri okuyunca bir hayli hiddetlenmiş, o tarihten sonra Hint dinleri hakkındaki araştırmalarını terkederek kendini Asya'nın ihyası ve kurtuluşuna adamaya ve bu uğurda katkıda bulunmak üzere çağdaş Asya konusunda çalışmalar yapmaya karar vermiştir. Tahmin edilebileceği gibi Okawa Shûmei'nin eski Hint medeniyetinin büyüklüğü ile o dönemin İngiliz sömürgesi altındaki Hindistan'ın kötü durum arasındaki derin uçuruma öfkesi, onun zihninde de yeni Asya medeniyeti vizyonu ile Asya milliyetçiliği arasındaki siyasî ilişkiyi göstermektedir.

14 Okakura Tenshin, "The Awakening of the East", *Collected English Writings* içinde, s. 134-168.

15 Henry Cotton, *New India or India in Transition* (London 1907).

Nitekim bu tarihten itibaren Ôkawa Shûmei Asya'daki milliyetçilik üzerine çalışmalar yapmakla kalmamış, Japonya'ya gelen Hint milliyetçilerinin en yakın destekleyicileri arasında yer almıştır. Hint milliyetçileri 1905 yılında Japonya'nın Rusya karşısındaki zaferinden itibaren hem güçlü bir Japon modeli hayranlığı geliştirmişler, hem de uzun vadede Japonya'yı İngiliz hegemonyasına karşı Hint milliyetçiliğinin müttefiki yapmanın yollarını aramışlardır. Hint milliyetçilerinin Japonya'nın İngiliz sömürgeciliğine karşı kendi mücadelelerini destekleyebileceği ümidi pek gerçekçi bir beklenti değildi. Zira Japonya 1902 yılından beridir Uzak Doğu Asya'da İngilizlerin müttefiki olup, Ruslara karşı zaferini de kısmen İngilizlerin verdiği destekle kazanabilmişti. Dahası Japonya'nın kendisi, Tayvan ve Kore'yi kendi topraklarına kattıktan sonra İngiliz ve Fransız imparatorlukları gibi modern bir imparatorluk olma yoluna girmişti. Tüm bu faktörlere rağmen, Asya'daki diğer milliyetçiler gibi Hint milliyetçileri de Japonya'nın büyük devletler kategorisi arasına girmesini Avrupa sömürgeciliğinin meşrulaştırma aracı olan ırkçılık ve oryantalizm söylemlerine karşı vurulmuş kesin bir darbe şeklinde değerlendirmiş, kendileri gibi Asyalı renkli ırktan olan Japonları uzun vadede doğal bir müttefik olarak görmüşlerdir. Dahası Hint milliyetçileri de Japonya'daki Asyacı grupların varlığından haberdar olup, onların aracılığıyla önce Japon kamuoyunda İngiliz karşıtı bir hava yaratmaya, sonra da Japon Devleti'nin İngiliz yanlısı politikalarını değiştirmeye çalışmışlardır.

Bu çerçeve içerisinde Ôkawa Shûmei Japonya'nın İngilizlerle olan ittifakı bozup, Hindistan'daki milliyetçi harekete destek vermesi gerektiğini savunan Asyacı propagandanın önemli liderlerinden biri olmuştur. Ôkawa önce Anagarika Dharmapala ve Muhammad Barakatullah gibi Japonya'ya gelen Sri Lanka ve Hint milliyetçilerinin makalelerini yayınlamış, özellikle Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra Hint devrimcileri ile daha organik bir bağ içerisinde Japon kamuoyuna yönelik bilgilendirme ve İngiliz karşıtı ajitasyon faaliyetlerinde bulunmuştur.¹⁶ Öte yandan Hint milliyetçileri Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasını kendi mücadeleleri için bir fırsat olarak görmüş, Almanya'nın maddî yardımlarıyla faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Örneğin merkezi San Fransisco'da bulunan Hint milliyetçisi Ghadar Partisi, savaş sırasında bazı üyelerini İngiliz ordusundan alınan Hindistanlı esirlerle ilgilenmek için İstanbul'a, bir kısmını da Japonya ve Çin'den

16 Anagarika Dharmapala, "Naite Nipponjin ni keikoku su" [Japon Milletine Yakarış ve Uyarı], *Michi* No. 65 (September 1913), s. 29-33; Muhammad Barakatullah, "Yo ga Sokoku" [Anavatanım], *Michi* No. 67 (November 1913), s. 42-47.

Hindistan'a silah sevkiyatını organize edebilmek amacıyla Uzak Doğu'ya göndermiştir. Bu amaçla Japonya ve Çin'e gönderilen Hint milliyetçisi Taraknath Das, Ôkawa Shûmei ile beraber bir cemiyet ve yayınevi kurmuş, Japon Asyacılarının yardımıyla Japonya'nın ileri gelen pek çok lideriyle şahsen tanışıp, görüşebilmiştir.¹⁷

Ôkawa Shûmei ve Hint milliyetçilerinin Japon kamuoyuna yönelik Asyacı tezlerini şöyle özetlemek mümkündür: Her ne kadar Japonya İngiliz İmparatorluğu ile ittifak içinde olan büyük devletlerden biri sayılsa da uluslararası düzende sarı ırka karşı yürütülen ırk ayrımcılığı ve Batı medeniyetinin üstünlüğüne duyulan inanç yüzünden Japonya hiç bir zaman Batılı büyük güçler tarafından eşit muamele görmeyecektir. Örneğin, medeniyet yolundaki tüm başarılarına rağmen Japonya'nın vatandaşları Amerika'da Doğulu sarı ırktan olarak görülüp ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Japonya'nın gerçek millî menfaatleri Batılı büyük güçler klubünün ikinci sınıf bir üyesi olmaktansa, hızlı bir uyanış içerisinde olan ve yakında özgürlüğünü kazanmaya aday Asyalı milletlerin birliğinin lideri olmaktadır. Böylece Japonya hem Asya'nın Batı sömürgeciliğinden kurtulması ve dünya düzeninde Batı'yla eşit bir konuma gelmesi mücadelesine yardımcı olacak, hem de ileride muazzam bir güç oluşturacak Asya birliğinin büyük ağabeyi ve lideri olacaktır. Bu tez hem Avrupa-merkezli dünya düzenine yönelik eşitlik ve özgürlük gibi ahlâkî ilkelere dayanan bir eleştiriyi ifade ediyor, hem de Asyacılığın Japon Devleti'nin uzun dönemli millî menfaatlerine uygun olduğunu vurguluyordu. Ôkawa Shûmei ve Taraknath Das bu tezleri işleyen bir seri kitap yayınlamaya Japonya'nın Hint milliyetçiliğine destek vermesi gerektiği hususunda kamuoyunu ikna etmeye çalıştılar. Özellikle üzerinde durdukları husus, değişen dünya düzeninde Japonya'nın uluslararası bir izolasyona mahkum görüldüğüydü. Onlara göre, Japonya ne Batılı büyük devletlerce tam eşit kabul görmekte ve ne de İngilizlerle ittifakı sebebiyle Asya'da lider olabilmektedir. Üstelik Japonya ne yaparsa yapsın, İngilizler uzun dönemde Japonya'nın gücünü kendi çıkarlarına tehdit olarak görmektedir. Eğer Japonya Batı'yla işbirliği politikasını terkedip, sömürge karşıtı milliyetçi güçlere destek olursa, hem ahlâkî ilkelere dayalı bir politika yapar, hem de uzun dönemde kendi millî menfaatlerini korumuş olur.¹⁸ Nobel edebiyat ödülü kazanmış meşhur Hintli şair Rabindranath Tagore'un 1915'te Ja-

17 Tapan Mukherjee, *Taraknath Das: Life and Letters of a Revolutionary in Exile* (Calcutta: National Council of Education in Bengal, 1997).

18 Taraknath Das, *Is Japan a Menace to Asia?* (Shanghai, 1917); (Taraknath Das) *An Asian Statesmen, Isolation of Japan in World Politics*, (Tokyo: Asiatic Association of Japan, 1918). Bu son kitabın Japonca tercümesi İn-

ponya'ya yaptığı ziyaret ve bu esnada Asya medeniyeti ve birliği temalarını işlediği tesirli konuşmaları Ôkawa Shûme ve Hint milliyetçilerinin eserlerine ve tezlerine yönelik ilgiyi de arttırmıştır.¹⁹

Bu tez Asyacılar için son derece ikna edici olsa bile Japon devlet elitlerini Birinci Dünya Savaşı sırasında yeterince ikna edemeyen bir tezdirdi. Zira Japonya İngiliz İmparatorluğu'nun müttefiki olarak hem güvenliğini sağlama almakta, hem de savaş sırasında ihracatını arttırıp ekonomisini kalkındırmaktaydı. Bu arada, Hint milliyetçilerinin faaliyetlerinden rahatsız olan İngiliz elçiliği, Japonya'dan bazı Hint devrimcilerin ülke dışına sürülmesini talep etti. İngilizlerin talebi üzerine, Japon polisi Hint milliyetçilerden Resh Behari Bose ve Herambalal Gupta'ya derhal Japonya'yı terk etmelerini tebliğ edince, Hint milliyetçilerini koruyan Asyacı gruplarla Japon polisi karşı karşıya gelmiş oldu. Neticede Japon Asyacıları her iki Hint milliyetçisini de polis tabibinden kaçırıp, değişik yerlerde saklamak suretiyle İngiliz denetimindeki bir Asya toprağına gönderilmelerini engellemeyi başarmışlardır. Bu olay, Asyacılarla Japon Devleti arasındaki fikir ayrılıklarını ve Asyacıların milliyetçi fikirleri ve Japon Devleti'nin menfaatleri için çalıştıklarını iddia etmelerine rağmen devlet elitleri üzerinden pek nüfuzlu olmadıklarını göstermektedir. Örneğin, Ôkawa Shûmei Hint araştırmaları uzmanı olmasına rağmen yarı resmî hüviyete sahip Japonya-Hindistan Dostluk Cemiyeti'nden İngiliz karşıtı fikirleri yüzünden istifa etmeye zorlanmıştır.²⁰

“Çöken” Batı Medeniyetine Alternatif Olarak Asya Fikri

gilizce aslından daha önce yayınlanmıştır: Bkz. Dasu (Taraknath Das), *Kokusaikan ni Okeru Nihon no Koritsu* (Tokyo: Asiatic Association of Japan, 1917).

19 Stephen N. Hay, *Asian Ideas of East and West: Tagore and his Critics in Japan, China, and India* (Cambridge: Harvard University Press, 1970); *The Message of India to Japan: A Lecture by Sir Rabindranath Tagore, Delivered at the Imperial University of Tokyo* (Tokyo, 1916).

20 Ôkawa Shûmei Hindistan milliyetçiliği hakkındaki ilk kitabını daha 1916 yılında yayınlamıştır: Ôkawa Shûmei, “Indo ni Okeru Kokuminteki Undô no Genjyô oyobi sono Yurai” [Hindistan'da Vuku Bulan Milliyetçi Hareketin Gerçekliği ve Onun Kökenleri], *Ôkawa Shûmei Shû* içinde, ed. Hashikawa Bunsô (Tokyo, Chikuma Shobô, 1975), s. 11-76. Ôkawa'nın Japon-Hindistan cemiyetinden istifasının sebepleri için bkz. Ôkawa Shûmei, “Yo wa Naniyue ni Nichiin Kyôkai yori Taikai Seru Ka” [Japon-Hindistan Cemiyeti'nden Niçin Ayrıldım], *Ajia Jiron*, 5:1 (January 1921): s. 86.

Okawa Shûmei'nin Batı-karşıtı görüşlerinin bir kaynağı onun Hint milliyetçileri ile bağı ve sömürgecilik karşıtlığına dayanan Batı emperyalizmi eleştirisi ise, diğer dayanağı da Avrupa ve Amerika'da gelişen Batı materyalizmi eleştirileri olmuştur. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, Batı'daki aydınlanma ve medeniyet eleştirilerinin bir grubu, Asya medeniyetini, özellikle de Hint ve Budist medeniyetlerini insanlık için potansiyel bir alternatif olarak göstermekteydi. İlk defa Swami Vivekananda'nın takipçisi olan Batılıların geliştirdiği bu akım, "Theosophy" hareketi ile daha fazla yayılmış, Batı medeniyetinin geleceği konusunda karamsar bir görüş taşıyan kişiler arasında bile taraftarlar bulmuştur. Bu grup ile Asyacılık arasındaki ilişkinin en bariz örneği, Okakura Tenshin'in en önemli Asyacı kitabına theosophy hareketinin öncülerinden Sister Nivedita (Margareth Noble) tarafından yazılan giriş yazısıdır. Bu yazıda Sister Nivedita Asya medeniyetinin canlanması, Hindistan milliyetçiliği ve Batı medeniyetinin iflası arasında yakın ilişkiler kurup, Batı dünyasının Asya ruhaniyetinden öğreneceği çok şey olduğunu yazmaktadır.²¹ Nitekim, Tagore da Japonya ve Çin'deki gezileri esnasında sürekli Asya medeniyeti, ruhaniyeti ve sanatının güzelliğinden ve bir krizle karşılaşan Batı medeniyetinin sorunlarına çözüm önerebileceğinden bahsetmiştir. Okawa Shûmei, bu fikir akımını Okakura Tenshin ve Tagor kanalıyla tanımakla beraber, 1916 yılından sonra dört yıl kadar Japonya'da kalan Fransız mistik Paul Richard ile kurduğu yakın dostluk sayesinde Asya medeniyeti hayranı Batı eleştirilerini kendi düşünceleriyle mezcetmiştir.

Paul Richard 1874 yılında Güney Fransa'da bir papaz ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, felsefe ve kelim eğitimi yaptıktan sonra, genç bir aydın olarak Batı medeniyetinin ruhanî açıdan duraklama ve çökme içinde olduğuna kani olmuştur. Avrupa'daki materyalizmi eleştiren Richard, Asya maneviyatına dayanarak yeni bir ruhanî kültür geliştirilmesini savunmuştur.²² Bu amaçla Hindistan'da Aurobindo Ghose'un *Aşram*'ına katılıp, orada *Arya* isminde bir mistik felsefe dergisi çıkararak değişik dinî gelenekleri meczeden evrensel bir din arayışı içine girmiştir. Japonya'da kaldığı süre içerisinde Asyacıların büyük saygısını kazanan Paul Richard'ın bu sırada yazdığı tüm eserler Okawa Shûmei tarafından Japonca'ya çevrilerek yayınlanmıştır.²³ Paul Richard

21 Bkz. Okakura Tenshin, "The Ideals of the East with Special Reference to the Art of Japan", *Okakura Kakuzô: Collected English Writings* içinde, Sister Nivedita, "Preface".

22 Michel Paul Richard. *Without Passport: The Life and Work of Paul Richard* (New York: Peter Lang Publishing, 1987).

bir kitabında Japon milletine “geleceğin adil milleti” olma çağrısında bulunarak, onları Avrupa devletleri gibi sömürgeler için değil, ezilmiş milletlerin kurtuluşu için çalışmaya davet etmiştir. Paul Richard'ın Batı medeniyeti eleştirisi, Japonya kültürüne övgüleri ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın Asya'da yeni bir dünya düzeni kurması gerektiği yolundaki fikirleri Ôkawa Shûmei gibi Asyacı milliyetçiler için büyük bir ilham kaynağı olmaktadır. Japonya için iyi olan Asya'nın liderliği projesinin, aynı zamanda medeniyet krizi içerisindeki Avrupa için de hayırlı bir netice olacağı fikri Asyacılara daha fazla ideolojik güven vermektedir.

Ôkawa Shûmei daha Birinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa medeniyetinin çöküş içinde olduğu fikrini, daha çok Tagore, Swami Vivekananda, Aurobindo Ghose, Okakura Tenshin ve Paul Richard gibi kozmopolit entellektüellerin medeniyet eleştirilerine dayanarak geliştirmektedir. Savaş sonrası Oswald Spengler'in kitabı ve diğer karamsar Avrupalıların yazıları bu tezi daha da güçlendirmektedir. Ôkawa Shûmei'nin Batı-karşıtı tezleri, Avrupa ve Amerikan aydınları arasındaki romantik veya karamsar medeniyet eleştirilerinin, özellikle de Asya medeniyetine hayranlık duyan yazıların Asyacı düşüncenin medeniyet tahayyülünü nasıl güçlendirdiğini göstermektedir. Bu anlamda, Ôkawa Shûmei'nin Batı-karşıtı görüşlerinin kaynağının önemli bir kısmı Avrupa ve Amerikalı aydınların kendi medeniyetlerine karşı yaptıkları özeleştirilere dayanmaktadır.

Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni'nin Asyacı Eleştirisi

Ôkawa Shûmei'nin Batı-karşıtı görüşlerinin gelişmesinde önemli bir dönüm noktası Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Milletler Cemiyeti projesinin dünyadaki emperyalist Batı hegemonyasını sona erdirmediği, aksine yeni bir biçimde devam ettirdiğini düşünmesi olmuştur. Daha Birinci Dünya Savaşı sona ermeden, Rusya'da vuku bulan Bolşevik Devrimi Ôkawa Shûmei tarafından eski sömürgeci eşitsiz dünya düzeninin sona erdiği yolundaki ilk işaret olarak görülüp çöşkuyle karşılanmıştır. Aynı şekilde Japon Asyacıları Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'un ilan ettiği savaş amaçlarını ve Milletler Cemiyeti kurulması önerisini savaş öncesi dünya düzenine karşı olumlu ve ahlâkî bir hamle olarak görmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Japonya Devleti Paris Barış Konferansı'na katıldığında, Japon

23 Paul Richard, *Eien no Chie* [Sonsuz Bilgelikler], Çev.: Ôkawa Shûmei (Tokyo: Keiseisha, 1924); *Nipponkoku ni Tsugu* [Japon Milletine Hitab], Çev.: Ôkawa Shûmei (Tokyo: Seinen Shobô, 1941).

kamuoyu hâlâ yeni dünya düzeninde Japonya'ya beyaz ırktan olmadığı için yapılacak ayrımlar konusunda şüpheler taşımaktaydı. Kısmen Asyacı grupların tezlerinin kamuoyundaki etkisi, kısmen de Amerika kıtasında Japon göçmenlere karşı yapılan ayrımcılıktan Japon elitinin duyduğu rahatsızlık neticesinde, Japon Hükümeti heyeti Paris Barış Konferansı'na uluslararası ilişkilerde "İrk Ayrımının Kaldırılması" yönünde bir karar tasarısı sundular. Bu kararın kabul edilmesi durumunda Japon hükümeti kamuoyuna Milletler Cemiyeti merkezli yeni dünya düzeninin ülke menfaatlerine uygun olduğunu ve kendi vatandaşlarına yapılan ırk ayırımını kaldıracağını göstermeyi arzuluyordu.²⁴

Ancak "İrk Ayrımının Kaldırılması" tasarısının Paris Barış Konferansı'nda kabul edilmemesi tam tersi bir sonucu doğurdu. Japon Asyacıları için Japonya'nın evrensel ilkelere uygun bu tasarısının reddedilmesi Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni düzeninde, eskisi gibi beyaz Batılı devletlerin renkli ırklara karşı ayrımcılığı sürdüreceği, ve Milletler Cemiyeti'nin Asya'daki milletlerin haklarını gözetemeyeceği anlamına geliyordu. Dönemin tüm Japon Asyacıları Paris Barış Konferansı sırasında geniş toplantılar düzenleyip, eğer "İrk Ayrımının Kaldırılması" teklifi kabul edilmezse Japonya'nın Milletler Cemiyeti'ne girmemesini, hatta gerekirse ayrı bir şekilde "Asya Milletleri Cemiyeti" kurmasını önerdiler.²⁵ Ôkawa'ya göre Paris Barış Konferansı Wilson İlkeleri'nin yenilgisi ve Asya halklarının yeni dünya düzeni hakkındaki beklentilerinin hayal kırıklığına uğraması demektir.²⁶ Fakat nihayetinde Japon yönetici eliti Asyacılık fikirlerini Japonya'nın menfaatlerine çok uzak bulup, kendi tasarıları reddedilmesine rağmen Japonya Milletler Cemiyeti'nin kurucu üyelerinden biri olarak yeni dünya düzeninin inşasına katılmış oldu. Birinci Dünya Savaşı sonrası yirmili yıllarda Japonya hükümetleri Batılı devletlerle işbirliğine önem veren kapitalist liberal bir dış politika izlemeye karar vermiştir.

1920'li yıllar boyunca, Ôkawa Shûmei Mançurya Demiryolu Şirketine bağlı Uzak Doğu Ekonomik Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacılık ve yöneticilik yapmanın yanı sıra, Tokyo'daki Takushoku Üniversitesi'nde Asya ve sömürgecilik tarihi üzerine dersler vermiştir. Bu on yıllık dönemde Ôkawa Shûmei'nin özgün Asyacı düşüncesi iyice şekil-

24 Naoko Shimazu, *Japan, Race and Equality: The Racial Equality Proposal of 1919* (London and New York: Routledge, 1998).

25 "The League of Nations and Colored People" *The Asian Review*, 1:4 (May-June 1920), s. 347-348.

26 Ôkawa Shûmei, "Kôwa Kaigi ni Okeru Wiruson no Shippai" [Paris Barış Konferansı'nda Wilson'un Yenilgisi], *Michi*, 138 (October 1919), s. 45-54.

lenirken, bu düşünce içerisinde Asya'nın Batı sömürgeciliğinden kurtulmasını hem öngören ve hem de destekleyen görüşler ile kendisinin Japon İmparatorluğu'na bağlılığı ve milliyetçiliği arasındaki çelişkiler iyice açığa çıkmıştır. Ôkawa bir taraftan Hindistan'ın bağımsızlığını, ve Japonya'nın Hint milliyetçiliğini desteklemesini savunurken, bir taraftanda Kore milliyetçiliğine karşı çıkmaktaydı. Bu iki tavır arasındaki çelişkileri farkederek Ôkawa'ya göre, Japonya'nın Kore'deki hakimiyeti, İngiltere'nin Hindistan'daki sömürgeciliğinden farklıydı, zira Kore Japonya'nın yanı başında benzer kültüre sahip bir toplum olarak Japonya'nın güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde Japon İmparatorluğu'nun parçasıydı ve Japonlar İngilizlerin Hindistan'daki ekonomik sömürmesine benzer gayeleri taşımamaktaydı.²⁷ 1919 yılının Mart ayında başgösteren Kore'deki milliyetçi ayaklanma sonrasında Japon hükümeti Kore sömürge politikasını yeniden yapılandırmaya karar vermiş, bu arada Japonya'da Ôkawa Shûmei'nin de aralarında bulunduğu sömürgecilik tarihi uzmanlarının değerlendirmeleri yeni politikaların belirlenmesinde önemli hale gelmiştir. Kore milliyetçiliği; Ôkawa'nın 1922 yılında yazdığı *Yeniden Canlanan Asya'nın Problemleri* isimli kitabındaki savunduğu "milliyetçiliğin önlenemez yükselişi" tezine uymakla beraber, Ôkawa Shûmei Japon hükümetine bu önüne geçilemez milliyetçiliğe karşı nasıl bir sömürge politikası izlemesi gerektiği konusunda hiç bir öneride bulunamamıştır. Zira Ôkawa'ya göre Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Batı medeniyeti iyiden iyiye çökmekte ve Asya'daki milliyetçi akımlar geri dönülmez ve durdurulamaz bir ivmeyle yükselmekteydi. Yine ona göre, milliyetçilik bir kimlik meselesi olup, İngilizler Hindistan'da ve Mısır'da ne denli başarılı ekonomik gelişme ve sosyal refah politikaları izlerlerse izlesinler Hint ve Mısır milliyetçiliğinin dalgasını durduramayacaklardı.²⁸ Bu yorumları ile, Ôkawa'nın Japon hükümetine Kore milliyetçiliği konusunda vereceği bir tavsiyesi de olamamaktaydı. Eğer İngiliz ve Fransız imparatorlukları Asya'daki yükselen milliyetçilik karşısında yenilmeye mahkumsa, Japon İmparatorluğu Kore milliyetçiliği karşısında ne yapabirdi? Ôkawa Shûmei, Japon sömürgeciliğinin en önemli ekonomik kolu olan Mançurya Demiryollarına bağlı maaşlı bir araştırmacı olmasına ve sömürgecilik tarihi ve politikaları sahasında uzmanlaşmasına rağmen, kendi ülkesi için hiçbir realist politika önerisinde bulunamamıştır.

27 Ôkawa Shûmei, "Indo Kokuminteki Undo no Yûrai" [Hint Milliyetçiliğinin Kaynakları], *Ôkawa Shûmei Zenshû* içinde, Cilt 2, s. 508-510.

28 Ôkawa Shûmei, "Kroma Shi no Ejipto Tôji" [Lord Kromer'in Mısır Yönetimi], *Fukkô Ajia no Shomondai* içinde, s. 234-238.

Ôkawa Shûmei'nin 1920'li yıllarda yazdığı eserlerin ana teması yine Asya milletlerinin uyanışı, bunun karşısında Batı hakimiyetinin sonunun yakın olduğu ve Japon dış politikasının bu duruma göre gözden geçirilmesi gereği olmuştur. Ona göre Birinci Dünya Savaşı sonrası Asya milliyetçiliği, Batılı değerleri taklit etmekten vazgeçmeye başlamış, her hareket kendi milletinin ruhuna uygun bir milliyetçilik geliştirmeye başlamıştır.²⁹ Bu açıdan bakarak Ôkawa Shûmei Lenin'in politikalarının Rus ruhuna, Mustafa Kemal'in liderliğinin Türk milletinin ruhuna ve Gandi'nin direniş hareketinin Hint medeniyetini ruhuna en uygun milliyetçi hareket olduğunu düşünmüştür. Özellikle Gandi ve Mustafa Kemal'e büyük hayranlık duyan Ôkawa, Bolşevik Rus hükümetinin Türkiye, İran ve Afganistan hükümetlerini desteklemesi gerektiğini, ve hatta eğer mümkün olabilirse Müslüman milliyetçiliği, Pan-İslamik hareketler, Sosyalist Sovyet hükümeti ve Asya'daki diğer milliyetçi hareketlerin işbirliğinin Batı sömürgeciliğini sonunu yaklaştırabileceğini yazmıştır. Tabii en önemlisi, Ôkawa Shûmei Japonya'nın Batılı emperyalist devletlerle liberalizm adına işbirliği yapmaktansa, bu milliyetçi dalgayı desteklemesinin daha doğru olacağı fikrini tekrarlamıştır.

1920'li yıllarda gerek Japonya'da ve gerekse Asya'nın diğer bölgelelerinde Asyacılık hareketi önemli oranda eski cazibesini yitirmiştir. Asya'daki bazı milliyetçiler için Rusya'daki yeni Bolşevik hükümetinin milliyetçi hareketleri desteklemesi ve sosyalist enternasyonalizm yeni ve etkili bir uluslararası destek merkezi olmuştur. Yine Savaş sonrası dönemde uluslararası meşruiyet kazanan "halkların ulusal muhtariyeti" ilkesi de milliyetçi hareketlerin bağımsızlığı giden yolda Asyacılık dışında çözümler geliştirmesine yardımcı olmuştur. Herşeyden önemlisi, Asya dayanışması projesini destekleyecek hiçbir güçlü devlet ve siyasî merkezin bulunmamasıdır. Bu yüzden zamanla milliyetçi liderlerin Japonya'ya ve Asyacı projelere olan ilgisi kaybolmuştur. Birkaç örnek vermek gerekirse, Rus-Japon Savaşı sonrasındaki on yıllık dönemde, Çin milliyetçi hareketinin lideri Japon Pan-Asyacılarla yakın bağı olan Sun Yat-sen idi. Fakat 1920'li yılların sonlarına gelindiğinde, Çin'deki en önemli iki liderden biri Mao Zedung Moskova'yla işbirliği içinde bir sosyalist, diğeri ise daha çok liberal milliyetçiliği benimseyen Çan-Kay-Şek idi. Yine Vietnam milliyetçileri 1905'ten sonra Japonya'ya yüzlerce talebe gönderecek kadar Asyacı düşünceyle ilgilenirken, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ho Chi Min gibi genç milliyetçiler önce Paris'te Woodrow Wilson ile görüşüp halkların self-determinasyonu ilkesinden istifade etmek istemiş, ancak Milletler Cemiyeti'nin kayıtsız-

29 Ôkawa Shûmei, *Fukkô Ajia no Shomondai* (Tokyo: Daitôkaku, 1922).

lığı karşısında hayal kırıklığına uğrayınca sosyalist enternasyonalizme ilgi duyup, Sovyetler Birliği'nin desteğini kazanmışlardır.³⁰

Bu yeni ortam içerisinde Ôkawa enerjisinin önemli bir kısmını Japonya'daki siyasî rejimin değiştirilmesine yöneltmiştir. Ülkesinin izlediği kapitalist liberalizm politikalarının hem iç politikadaki yansımalarına hem hem dış politika vizyonuna şiddetle karşı çıkarak, dönemin en önemli diğer radikal milliyetçisi ve Asyacısı Kita Ikki ile beraber "Yuzonsha" isminde bir cemiyet kurmuştur. Yuzonsha'nın amacı önce Japonya içerisinde siyaseti ve ekonomiyi yeniden yapılandırmak ve daha sonra da Japonya'nın liderliğinde Asya birliğini gerçekleştirmek olacaktır. Daha çok üniversite gençliği üzerine yoğunlaşan Ôkawa'nın radikal milliyetçi hareketi, kamuoyunda fazla destek bulamadığı için giderek ordudaki genç subayları etkilemeye çalışan bir siyaset izleyecektir.³¹

Asyacı hareket için Japonya'daki güçlü liberal dalgaya karşı rekabetlerinde en önemli dönüm noktası, Amerikan Meclisi'nin 1924 yılında ırkçı bir hava içerisinde Japonların ABD'ye göçünü tamamen yasaklaması oldu. 1924 yılından önce Japonların ABD'ye göçü, karşılıklı bir centilmenlik anlaşması çerçevesinde, zaten senede beşyüz kişi ile sınırlı idi. Amerika'daki beyaz çoğunluk içerisindeki ırkçı kesim, Asya'dan gelen Doğuluların kendi işlerini ellerinden alacaklarını ve üstelik sarı ırktan olan Doğulu milletlerin Amerikan kültürüne uyamayıp, ülkenin millî kültürünü bozacağını düşünmekteydi. Bu yüzden Avrupa kökenli olanların göçlerine izin verilirken, Asyalıların göçleri durdurulmak istendi. Özellikle ülkede Japon-aleyhtarı havanın tesiriyle, Amerikan Kongresi'nde Japon göçünü tamamen yasaklayan karar tasarısının kabul edilmesi, Amerikan sempatizanı Japon liberallerine ağır bir darbe vurmuştur. Ôkawa Shûmei ve diğer Asyacılar bu olayı kendi tezlerinin doğruluğunun bir delili olarak gösterdiler ve hemen Japon liberallerini kendilerini aşağılayan Batılı güçlerle işbirliği yapma zayıflığı ve kişiliksizliği ile suçlamaya başladılar.³² Hatta Ôkawa Shûmei, 1925 yılında Japonya ve Amerika arasında göç yasağından sonra olu-

30 David Marr, *Vietnamese Anti-Colonialism* (Berkeley: University of California Press), 1971. Erez Manela, "The Wilsonian Moment and the Rise of Anticolonial Nationalism: The Case of Egypt", *Diplomacy&Statecraft* 12:4 (2000): 116-119.

31 George M. Wilson, "Kita Ikki, Ôkawa Shûmei and the Yuzonsha: A Study in the Genesis of Shôwa Nationalism", *Papers on Japan* içinde, Cilt 2 (Cambridge: East Asian Research Center of Harvard University, 1963).

şan duygusal kırgınlık ortamında yazdığı bir makalede, Doğu ve Batı medeniyetlerinin çatışmasının tarihî diyalektik açısından kaçınılmaz olduğunu, modern çağda ise Doğu ve Batı arasındaki çatışmanın önce Amerika ve Japonya arasındaki bir çatışma ile cereyan edeceğini yazmıştır. Ona göre Amerika Japonya'ya meydan okumaktadır, ve nihai bir çatışmadan sonra, Japonya'nın zaferi ile yeni bir Doğu-Batı sentezi doğacak ve dünya tarihi yeni bir aşamaya girecektir.³³

Japon liberalleri her ne kadar Amerikan Kongresi'nin kararı karşısında öfkeli olsalar da, yine de Japonya için en iyi dış politikanın, ütopyk Asyacı fikirler değil de büyük Batılı devletlerle ekonomik işbirliği ve Milletler Cemiyeti diplomasisi olduğunu düşünmeye devam ettiler. Hatta 1926 yılında Japon Pan-Asyacıları kamuoyundaki Amerikan ırkçılığına karşı duyulan kırgınlıktan istifade edip, Nagasaki'de büyük bir Pan-Asyacı kongre toplamaya karar verdikleri zaman, liberallerin hâlâ ne kadar güçlü oldukları çok iyi ortaya çıktı. Ôkawa Shûmei'nin organizatörleri arasında olduğu 1926 Nagasaki Pan-Asyatik Konferansı, Asya'dan gelen katılımcı grubun zayıflığı, Japonya ve Çin hükümetlerinin konferansa karşı soğuk durmaları, ve konferans sırasında Japon ve Çin delegeleri arasında yaşanan çekişmeler dolayısıyla Asyacı hareketin güçsüzlüğünü çok iyi göstermekteydi. Dönemin önde gelen liberal enternasyonalistlerinden Motosada Zumoto Pan-Asyatik konferanstan birkaç ay sonra İsviçre'de Milletler Cemiyeti'ne bağlı bir üniversitede yaptığı konuşmada Avrupa ve Amerika'daki basın, marjinal grupların düzenlediği Nagasaki Pan-Asyatik konferansını haber konusu yapmalarını bile eleştirmiş, Japonya'daki liberalizmin gücünü ve ülkenin diplomasisinin medeniyetler çatışmasına değil, Doğu ve Batı arasında diyaloga dayandığını vurgulamıştır.³⁴

Mançurya Krizinden Sonra Pan-Asyacılığın Japonya'da Yükselişi

Ne gariptir ki, liberal enternasyonalizmi savunan Motosada Zumo-

32 Hirobe Izumi, *Japanese Pride, American Prejudice: Modifying the Exclusion Clause of the 1924 Immigration Act* (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2001); Ôkawa Shûmei, "Nichi-Bei Mondai" [Japon-Amerika İlişkileri Problemi], *Ôkawa Shûmei Kankei Monjo* [Ôkawa Shûmei Hakındaki Kaynak Derlemesi] içinde, 194-196 (ilk basımı *Tôyô* 27 (June 1924) içinde).

33 Ôkawa Shûmei, "Ajia, Yoroppa, Nihon" (1925), *Ôkawa Shûmei Zenshû* içinde, Cilt. 2, s. 872-873.

34 Zumoto Motosada, *Japan and the Pan-Asiatic Movement* (Tokyo: Japan Times 1926).

to'nu bizzat kendisi, Asyacılığı küçümsediği ve Japonya'nın Milletlerin Cemiyeti'ne bağlılığını vurguladığı konuşmasından beş altı yıl sonra Avrupa ve Amerika'da konferanslar vererek, Batılı devletlerin Japonya'nın Asya politikasını yeterince anlamadığını, ve Japonya'nın gerekirse Milletler Cemiyeti'nden çekilebileceğini vurgulayan konuşmalar yapmaya başlamıştır.³⁵ Nitekim, özellikle 1933 yılından sonra Ôkawa Shûmei'nin yirmi yıldır savunduğu Asyacılık fikriyatı ile Japon Devleti arasındaki ilişki köklü bir biçimde değişmeye başlamıştır. Asyacılık 1933 yılında Milletler Cemiyeti'nden çekilen Japon Devleti için alternatif bir uluslararası meşruiyet arayışının parçası haline getirilmiştir. 1933 yılından sonra gelişen bu sürecin neticesinde, İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya Devleti'nin kendisi resmen Asya devletleri arasında Milletler Cemiyeti'ne benzer bir uluslararası yapılandırma ve hatta bir birlik kurmak için Doğu Asya Milletleri Konferansı'nı düzenleyecektir. Ve dahası tüm bu değişimler, Ôkawa Shûmei gibi radikal milliyetçilerin fikirlerinin iç politikadaki zaferi sonucu değil de, Türk siyasi terminolojisindeki tabiriyle, 1920'lerde liberal politikaları seçen Japon "derin" devlet elitlerinin kendi kararlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Japonya'nın Mançurya'daki ordusunun Çin milleyetçileriyle kasden çatışmalar çıkararak, bu vesile ile bütün Mançurya'yı işgal etmesi tüm Japon diplomasisin gidişatını tamamen değiştirmiştir. Tokyo sivil hükümetinin önce Mançurya'daki Kwantung Ordusunun oldu bittisine gelmesi ve ardından da bölgeden geri çekilmemek üzere tüm diplomasi hamlelerini yeniden düzenlemesi çok kısa zamanda Japonya'yı diğer tüm Milletler Cemiyeti üyeleri ile karşı karşıya getirmiştir. Milletler Cemiyeti'nin hazırlattığı özel bir raporla Mançurya'nın bir Çin toprağı olduğuna, orada Japonların kurdurttuğu Mançu hükümetinin tanınmayacağına ve Japonya'nın bölgeden çekilmesi gerektiğine karar vermesi ile birlikte, Japon delegasyonu da Milletler Cemiyeti'nden çekilme kararı almıştır.

Ôkawa Shûmei ve diğer Asyacı grupların, daha 1920'lerin sonundan beridir Japonya'nın Mançurya'daki ekonomik çıkarlarının korunması için radikal tedbirler alınması yolunda telkinlerde bulunduğu, ve hatta Ôkawa Shûmei'nin bu konuyla ilgili bir Kwantung Ordusu subay grubuna konferans verdiği bilinmektedir. Ancak, buna

35 Zumoto Motosada, *The Origin and History of the Anti-Japanese Movement in China* (Tokyo: Herald Press, 1932); Zumoto Motosada, *Japan in Manchuria and Mongolia* (Tokyo: Herald Press, 1931).

rağmen Mançurya'nın işgali ile Japonya'daki Asyacı düşünce arasında doğrudan bağlantı kurmak zordur, zira o dönemler Asyacı olmayan liberal entellektüeller de Japonya'nın Mançurya'daki ekonomik hakları üzerine çıkan krizde Çin milliyetçilerine karşı taviz vermeyen bir politikayı tavsiye etmekteydiler. Özellikle Mançurya krizi meydana geldikten sonra, bir ara Milletler Cemiyeti'nin Genel Sekreter Yardımcılığını yapmış ve Japon liberallerinin babası sayılan Nitobe Inazo bile Japonya'nın Mançurya politikasının doğru olduğunu ve bu uğurda Japonya'nın gerekirse Milletler Cemiyeti'ni terk edebileceğini savunabilmişti.³⁶

Tahmin edilebileceği gibi, Ôkawa Shûmei Mançurya'nın işgalini ve sonrasında Japonya ile Milletler Cemiyeti arasındaki bağların kopmasını, Batılı büyük güçlerle işbirliğine dayanan politikaların sonuna işaret ettiği için hararetle desteklemiştir.³⁷ Ancak, onun Asyacı kaderini derinden etkileyen daha da önemli bir gelişme, Milletler Cemiyeti'nden ayrılan Japon Devleti'nin zamanla Asyalı kimliği ve Pan-Asya birliği fikrini kendi konumunu uluslararası kamuoyunun gözünde güçlendirmek ve siyasî meşruiyetini arttırmak için kullanmaya başlamış olmasıdır. Bunun ötesinde, 1933 yılından itibaren, daha önceleri liberal veya sosyalist enternasyonalizmi savunan pek çok Japon aydını da zamanla Pan-Asyacı düşünceye yakınlaşmaya, ve Japonya'da Asyacılık fikriyatının muhtevasına yeni katkılarda bulunmaya başlamıştır. Sivil ve askerî otoritelerin sağladığı malî ve siyasî destekle birlikte tüm ülkedeki Asyacı organizasyon, yayın, vakıf ve grupların sayısı hızla artmış, bir anlamda Japon Devleti'nin uluslararası meşruiyet için desteklediği faaliyetler en çok Japon kamuoyunun kimlik algılayışını ve dış politika vizyonunu etkilemeye başlamıştır.³⁸

Ôkawa Shûmei, 15 Mayıs 1932 yılında teşebbüs edilen askerî darbe

36 Nitobe Inazô, "Japan and the League of Nations", *The Works of Nitobe Inazô* içinde, Cilt: 4, (Tokyo: University of Tokyo Press, 1972), s. 234-239; Nitobe Inazô, "The Manchurian Question and Sino-American Relations", *The Works of Nitobe Inazô* içinde, Cilt 4, s. 221-233.

37 Ôkawa Shûmei, "Kokusai Renmei to Nihon" [Milletler Cemiyeti ve Japonya], *Ôkawa Shûmei Kankei Monjo* içinde, 232, (ilk basımı *Tôyô*, May 1932 içinde); Ôkawa Shûmei, "Manmô Mondai no Kôsatsu" [Mançurya-Moğolistan Meselesinin Yeniden Gözden Geçirilmesi], *Ôkawa Shûmei Zenshû*, Cilt 2, s. 649-683 (ilk basımı *Gekkan Nihon*, no. 75, June 1931 içinde). Ayrıca "Manshu Shin Kokka No Kensetsu" [Mançurya'da Yeni Bir Devletin Kurulması] (ilk basımı *Gekkan Nihon*, July 1932), *Ôkawa Shûmei Kankei Monjo* içinde, s. 244-248.

girişimine karışan subaylarla ilişkisi sebebiyle 1935-1937 yılları arasında hapis cezasına çarptırılmasına rağmen, serbest kaldıktan kısa bir süre sonra tekrar Mançurya Demiryolu Şirketi'ne bağlı araştırma kuruluşunun başındaki prestijli görevine tayin edilmiştir. Üstelik 1938 yılı Japonya'nın resmî Asyacılık politikaları açısından çok yoğun bir faaliyet dönemi olduğu için Ôkawa Shûmei de bir yandan "Şin Ajia" (*Yeni Asya*) isminde bir dergi çıkarmaya başlayıp, bir yandan da Japon gençlerini değişik Asya dilleri ve kültürleri konusunda eğitecek iki yıllık bir yüksek okul kurmuştur.

Hükümet tarafından desteklenen okul projesi, Ôkawa Shûmei'nin yıllardır beslediği Asyacılık rüyasının en önemli pratik kurumu haline gelmiştir. Beş yıl boyunca, her yıl liselerden imtihanla seçilen ve devlet bursu ile desteklenen yirmi kadar Japon gencine değişik Asya dilleri, Asya kültürü ve uluslararası siyaset öğretilip, bu öğrencilerin mezuniyet sonrasında Japon yönetimi altında bulunan bölgelere memur veya uzman olarak gönderilmesi planlanmıştır. Ôkawa Shûmei Japonya'daki Asyacılık politikaları alkışlasa da, Asya'da liderlik yapmak için Japonya'yı hazırlıksız bulmaktaydı. Ona göre Japon aydınları daha henüz Asya kültürlerini ve milletlerini yeterince iyi tanımamaktaydı, ve tam bir liderlik için muhakkak eğitim faaliyetlerini arttırmak zorundaydılar. Ôkawa Japonların özellikle İslam dünyasını iyi tanımadıkları düşünerek, hem müdürlüğünü yaptığı okula Arapça, Farsça, Türkçe dersleri koydurmuş, hem de kendisinin öğrettiği "İslam'a Giriş" dersinin notlarını 1942 yılında aynı başlıkla yayınlamıştır. Ayrıca, Japonya'nın en büyük araştırma kuruluşlarından birinin başkanı olarak o dönemdeki İslamî araştırmalarla ilgili tüm önemli eserleri temin edip, konuyla ilgilenen araştırmacılara iş ve çalışma olanakları yaratmaya çalışmıştır.³⁹

Japonya İmparatorluğu 1937 yılından sonra Çin milliyetçiliği ile olan savaşı şiddetlendirip, Çin'in önemli şehirlerini kendi denetimine alıp, orada Japon yanlısı bir hükümet kurduktan sonra, bir yandan da *Doğu Asya'da Yeni Düzen* adında bir programı ilan etti. Bu plana göre Japonya'nın liderliğinde en azından görünüşte bağımsız Asya ülkelerinden oluşan bir ülkeler birliği oluşturulacaktı. Japonya bir yandan

38 William Miles Fletcher III, *The Search for a New Order: Intellectuals and Fascism in Prewar Japan* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1982).

39 *Shin Ajia* [Yeni Asya] (Tokyo: Mantetsu Tôa Keizai Chôsakyoku, 1939-1944); Tazawa Takuya, *Musurimu Nippon* [Müslüman Japonya] (Tokyo: Sho Gakkan, 1998), s. 129-142.

da İtalya ve Almanya ile Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği komunizme karşı üçlü bir paktın içine girdi. Japonya İmparatorluğu Almanya'ya yaklaşıp İngiltere ve ABD ile arasını gittikçe açarken, Ôkawa Shûmei ve diğer pek çok Asyacı, asıl hedef alınması gereken gücün İngiliz İmparatorluğu olduğunu, Japonya ile ABD'nin arasının açılmasının ancak İngilizlerin menfaatine olacağı tezini işlemeye başladılar. Özellikle Ôkawa Shûmei 1939 yılından Pearl Harbor saldırısına kadar olan dönemde Japonya'nın Amerika ile ticaretini geliştirebileceğini, hatta Amerikan işadamlarının Mançurya'ya yatırım yapmaya teşvik edilmele-ri gerektiğini savunup, bu hususta kendisi de bir şirket kurarak Amerikan petrolü ile Mançurya'daki madenlerin takasını amaçlamıştır. Her ne kadar Amerika'yla Japonya'nın ticarî bağlarını geliştirmeye çalışan girişimler Amerikan hükümetinin ambargo kararından sonra siyasî nedenlerle kesilmek zorunda kalmışsa da Ôkawa'nın girişimleri onun hem Amerikan siyaseti hakkındaki varsayımlarının hem de Amerikan karşıtı görüşlerinin daimî bir çatışmaya dayanmadığını göstermektedir.⁴⁰ Fakat Amerika'ya karşı savaş açılmasına karşı olup, İngiliz emperyalizminin kısa zamanda rahatlıkla dize getirilebileceğini düşünen Ôkawa, Japonya'nın Amerika'ya saldırısının hemen ardından Amerika'ya olan savaşa uzun dönemli tarihî bir meşruiyet atfeden yazılar yazmıştır. Japon radyosunda savaşın uzun tarihî kökenleri hakkında konuşmalar yapan Ôkawa, Japonya'nın saldırısını Asya'daki bir asırlık Anglo-Amerikan yayılmacılığına karşı nihaî bir cevap olduğunu iddia etmiştir.⁴¹

Japonya İkinci Dünya Savaşı sırasında Filipinler ve Endonezya'dan, Vietnam ve Burma'ya kadar olan geniş bölgeyi işgal edip, İngiliz, Fransız ve Hollanda sömürge yönetimlerine son verdikten sonra, 1942 yılında, Hindistan'daki İngiliz idaresini zayıflatmak için daha çok İngiliz ordusundan alınan Hindistanlı esirlerden ve Singapur'daki Hintlilerden müteşekkil bir Hindistan Kurtuluş Ordusu'nun kurulmasına yardımcı oldu. Bu ordunun başına da bir ara Hindistan Ulusal Kongresi'nin başkanlığını yapmış olan ve Gandhi'nin pasif direniş hareketine karşı aktif direnişi savunan Subhas Chandra Bose getirildi. Ôkawa Shûmei'nin gözüyle bakıldığında, Japonya İmparatorluğu'nun en nihayetinde İngiliz sömürgeciliğine karşı Hint milliyetçilerine aktif destek vermesi, kendisinin otuz yıldır hayalini kurduğu bir siyasî projenin gerçekleşmesi demektir. Subhas Chandra Bose liderliğindeki Hint

40 Ôkawa Shûmei, *Shin Ajia* 1:1 (August 1939), s. 3.

41 Ôkawa Shûmei, *History of Anglo-American Aggression in East Asia*, Çev. Yoshio Ogawa and P. B. Clarke (Tokyo: Daitô Shuppan Kabushiki Kaisha, 1944).

Kurtuluş Ordusu, Burma sınırında Japon ordusuyla beraber İngiliz ordusuna karşı savaşlara katılmış, her ne kadar cephede yenilse bile Hint Milliyetçiliği üzerinde önemli bir moral kaynağı oluşturmuştur.⁴² Subhas Chandra Bose savaş sırasında Japonya'nın düzenlediği uluslararası bir cemiyete sürgündeki Geçici Özgür Hindistan Hükümeti'nin lideri olarak katıldığında, Japonya, Filipinler, Burma, Tayland, (Japonya yanlısı) Çin ve Mançurya liderlerine hitaben yaptığı konuşmada, kendisi gibi milliyetçi liderler için Milletler Cemiyeti'nin ne kadar büyük bir hayalkırıklığı olduğunu, yıllardır Milletler Cemiyeti koridorlarında Hindistan'ın özgürlüğü sorununa kulak veren birilerini bulamadığını belirterek başlamıştır. Subhas Chandra Bose'un en yüksek seviyeden resmî bir Pan-Asyacı milletlerarası sarfettiği bu Milletler Cemiyeti eleştirisi, Birinci Dünya Savaşı sonrası Asyacılığın dünya düzeni eleştirisinin tesirini de göstermektedir.⁴³

Japonya'nın 1933 yılından sonra resmî bir politika olarak "Asya dönüşü" sonrasında ortaya çıkan yeni Asyacılık düşüncesiyle Ôkawa Shûmei'nin yıllardır savunduğu Asyacılık arasındaki benzerlik daha çok Batı hegemonyası ile özdeşleştirilen dünya düzeninde, Japonya da dahil, beyaz olmayan ırkların hep ayırımı maruz kaldığı, ve adil olmayan bu düzenin değiştirilmesi gereğine yapılan vurgu olmuştur. Ancak, 1933 sonrası resmî Asyacılık için Ôkawa Shûmei gibi isimlerin önemi, bu düşünce akımına tarihî bir meşruiyet kazandırması, Japonya'nın Asya milliyetçiliğine olan desteğinin Mançurya krizi ve Çin milliyetçiliği ile çatışmasındaki başarısızlıklarını örtmek için bir propaganda değil de, adalet ve eşitlik ilkelerinden kaynaklandığını tezine delil teşkil etmesi olmuştur. Çin milliyetçilerinin yanısıra, Nehru ve Gandhi gibi Hint milliyetçileri, ve hatta daha önce Japonya yanlısı yorumlarıyla bilinen Tagore Japonya'nın Çin'deki yayılmacılığını kınayıp, Japon liderlerinin Asya birliği yolundaki sözlerinin propagandadan öteye gitmeyen samimiyetsiz ifadeler olduğunu söylediğinde, Ôkawa Shûmei Japon Asyacılığını kendi hayat hikayesini anlatarak savunmaya çalışmıştır. Zira ona göre, daha Birinci Dünya Savaşı sırasında kendisi gibi Asyacıların Hint milliyetçiliğinin yanında olup İngiliz-Japon ittifakına karşı çıkmaları, Japon Asyacılığının samimi bir köke dayandığını göstermektedir.⁴⁴ Yine bu dönemde, Okakura Tenshin, Tagore, Taraknath Das ve Sun Yat-sen'in 1920'lerden önce yazdıkları

42 T. R. Sareen, *Japan and the Indian National Army* (New Delhi: Moun-to Publishing House, 1996).

43 Joyce Lebra, "Bose's Influence on the Formulation of Japanese Policy toward India and the INA" *International Netaji Seminar* içinde, s. 361.

rı Asya dayanışması ve Batı emperyalizmini eleştiren eserlerin neredeyse tamamı Japonca'da tekrar yayınlanmıştır.⁴⁵ Ancak yine de Ôkawa Shûmei ve diğer Asyacıların narsistik bir şekilde Asya milletleri hâlâ Japonya'nın liderliğini istiyor diye vurgu yapmaları, bir anlamda onların Çin milliyetçiliğinin Japonya'ya direnişi karşısındaki siyasî çaresizliklerini fikrî olarak örtmeye çalışmaktan öteye gidememiştir.

Batı-karşıtı düşüncenin muhtevası bakımından 1933 yılı sonrası dönemdeki en önemli gelişme, kökleri Okakura Tenshin'e dayanan ve Ôkawa Shûmei'nin vurguladığı Asya medeniyetinin dünyadaki medeniyet krizine çözümünü yolundaki tezinin, daha çok Alman felsefesi tezindeki Japon felsefecileri ve düşünürleri tarafından daha sofistike bir dille modernizmin eleştirilmesi ve aşılması teorisine dönüştürülmüş olmasıdır. Pek çok Japon düşünürüne göre Batı medeniyetinin iflâsı sadece Avrupa ve Amerika'daki entellektüel çöküşle sınırlı kalmayıp, Meiji reformlarından itibaren Batı modernliğini kendisine evrensel kılavuz olarak alan Japonya'nın kendisi için de bir problemdi. Bu yüzden Japonya'nın misyonu, Budizm gibi Doğu düşüncelerine dayanan ve Batı modernliğine has sorunları bu sayede aşabilen yeni bir modernlik ve medeniyet vizyonu kurmaktı. Bu sayede dünyadaki Batı hegemonyası Asya'daki sömürgeciliğin sona ermesiyle siyasî alanda son bulduğu gibi, daha önce taklit edilmiş Batı modernliğinin aşılması ile kültürel alanda da sona erecektir.⁴⁶

Japonya'nın Yenilgisi Sonrasında Batı-Karşıtı Asyacı Düşüncenin Mirası

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinin Batı-karşıtı Asya-

44 Ôkawa Shûmei, "Gandhi wo Tô Shite Indojin ni Atau" [Gandhi Vesilesiyle Hint Halkına Mesajım] ve "Nehru o Tô Shite Indojin ni Atau" [Nehru Vesilesiyle Hint Halkına Mesajım], *Shin Ajia Shôron*, Ôkawa Shûmei *Zenshû* içinde, Cilt 2, 925-938 (ilk basımı 1942).

45 Kiyomi Rokurô, *Okakura Tenshin den* (Tokyo: Keizôsha, 1938); Okakura Kakuzô, *Okakura Tenshin Zenshû* (Tokyo: Rikugeisha, 1939); Kiyomi Rokurô, *Senkakusha Okakura Tenshin* (Tokyo: Atoriesha, 1942). Ayrıca bkz. Okakura Kakuzô, *Japan's Innate Virility: Selections from Okakura and Nitohe* (Tokyo: Hokuseido Press, 1943).

46 Kevin Doak, *Dreams of Difference: The Japan Romantic School and the Crisis of Modernity* (Berkeley, University of California Press, 1994); Ueda Shizuteru, "Nishida, Nationalism, and the War in Question", *Rude Awakenings: Zen, the Kyoto School and the Question of Nationalism* içinde, eds. James Heisig and John Moraldo (Honolulu: University of Hawaii, 1995), s. 77-106; Andrew Feenberg, "The Problem of Modernity in the Philosophy of Nishida", *Rude Awakenings* içinde, s. 151-173.

cılık üzerindeki tesirleri çok yönlü ve karmaşık olmuştur. Herşeyden önce, bu yenilgi, Japonya'da, Japon radikal milliyetçiliğine sıkı sıkıya bağlanmış ve resmî Japon propagandasına yön vermiş Asyacılık hareketinin sonu olmuştur. Ôkawa Shûmei, 15 Ağustos 1945 tarihinde Japon İmparatorunun Japonya'nın teslim olduğunu ilan eden meşhur radyo konuşmasını dinledikten sonra, hayatı boyunca uğruna çalıştığı bütün davaların bir sabun köpüğü gibi suya karışıp boşa gittiğini düşünecektir.⁴⁷ Savaştan sonra 1957 yılına kadar olan ömrü boyunca Ôkawa Shûmei bir daha herhangi bir Asyacı hareket içine girmemiş; vaktini daha ziyade önce Avrupa dilleri ve Çince'deki tercümelere istifa ederek Kuran'ın Japonca tercümesini hazırlamaya, sonra da Hz. Muhammed'in uzunca bir biyografisini yazmaya ayırmıştır.

Ancak, Japonya'nın yenilgisi Asya devletlerinin dayanışması, ve Batı-karşıtı düşüncenin Japonya'da tam anlamıyla son bulması anlamına gelmemiştir. Herşeyden önce daha savaş sırasında, Asya'daki Batı emperyalizminin sona ermesi gerektiği yolunda Japonya'nın yürüttüğü propagandanın Endonezya, Malezya, Vietnam, Burma gibi sömürge yönetimleri altında yaşayan milletler üzerindeki tesirlerini gören Amerikan psikolojik savaş uzmanları, karşı propaganda olarak asla eski sömürge yönetimlerinin dile getirilmemesi, bilakis ileride Asya halklarının bağımsızlığını ima eden Birleşmiş Milletler vizyonundan bahsedilmesi gerektiğini vurgulamaktaydılar.⁴⁸ Zira, bu bölgelerdeki halklar için İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli yanı, yıllardır ülkelerini yöneten sömürgeci yönetimlerin Japon ordularıyla savaşmadan zafiyet içinde bölgeden kaçışlarını görmeleri olmuştur. Ne Endonezya milliyetçileri Hollandalıların geri gelmesine razı olabilirdi, ne de Vietnam milliyetçileri Fransa'nın. Nitekim, savaşı kaybedeceklerini anlayan Japon ordusu, Endonezya ve Vietnam'da kendilerine yakın milliyetçi gruplarla beraber o ülkelerin bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra geri çekilmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında karşılıklı propaganda, sadece Kore ve Çin'deki Japon emperyalizminin değil, Asya'nın diğer bölgelerindeki sömürge yönetimlerinin de sonunu hazırlamıştır. Hindistan'da dahi, İngiliz sömürge yönetimi Japonlarla beraber İngilizlere karşı savaşan Hintli subayları yakalayıp ihanet suçundan yargılamak isteyince, tüm Hindistan milliyetçileri Hintli subayla-

47 *Ôkawa Shûmei Nikki* [Ôkawa Shûmei Günlüğü], 15 August 1945 (Tokyo: Iwasaki Gakujitsu Shuppansha, 1986), s. 391.

48 Office of Strategic Services, Research and Analysis Branch (OSS), "Japanese Attempts at Indoctrination of Youth in Occupied Areas", (23 March 1943), s. 10.

rın müdafaasına koşmuş, Nehru ve Gandhi gibi silahlı mücadeleye karşı olan liderler dahi Chandra Bose ve komutanlarının Japonya'yla yaptıkları işbirliğinde bile vatanseverliklerinden şüphe duymadıklarını savunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hint milliyetçi hareketinin en önemli zaferi, Japonya'yla işbirliği yapan Hint Kurtuluş Ordusu üyelerinin savunmasındaki başarıları olmuştur.⁴⁹

Hint milliyetçiliği ile Japon Asyacıları arasındaki ilişkilerin en ilginç tezahürü Tokyo Savaş Mahkemesi yargıçları arasında olan Bengalli uluslararası hukuk uzmanı Yargıç Radhabinod Pal'in Japon liderlerini, onlara atfedilen bütün ithamlardan suçsuz bularak, mahkemenin Japonları suçlu bulan toplu kararına itiraz etmesi olmuştur. Ôkawa Shûmei "A sınıfı" savaş suçlusuz olarak itham edilen 28 önemli isim arasında olmasına rağmen mahkemenin ilk günü sağlık durumunun bozulması sonucunda hastaneye kaldırılmış, daha sonra da hakkındaki dava düşmüştür. Ancak mahkemenin yargıç heyetini oluşturan 11 ülke (Avustralya, Kanada, Çin, Fransa, İngiltere, Hindistan, Danimarka, Yeni Zelanda, Filipinler, Sovyetler Birliği ve ABD) temsilcisi arasında çoğunluk, Japon siyasi ve askerî liderlerin Japonya'yı saldırgan bir savaşa sürüklemek taammüdü gerekçesiyle cezalandırılmalarına karar verirken, sadece Hindistan'ı temsil eden yargıç Radhabinod Pal aleyhte oy kullanmıştı. Dahası Pal, muhalif içtihadını uzunca bir rapor halinde hem mahkemeye sunmuş ve hem de sonradan ayrı bir kitap olarak yayınlamıştır. Pal'in Japonya'yı itham edildiği suçlarda masum bulan içtihadı daha çok kendi uluslararası hukuk ve adalet kavramına ve özellikle de uluslararası hukukta savaşın suç olmadığı fikrine dayanmaktaydı. Tüm yargıç grubu arasında tek uluslararası hukuk uzmanı olan Pal'in içtihadı daha sonra pek çok tarihçi tarafından, "Galiplerin Adaleti" olarak görülen Tokyo Savaş Mahkemesi'ne karşı takdire şayan bir eleştiri olarak değerlendirilmiştir.⁵⁰ Ama burada asıl önemli taraf, Yargıç Radhabinod Pal'in Bengal'de yetişmiş bir Hint milliyetçisi olarak Resh Behari Bose'a karşı olan sempatisi ve verdiği kararda anti-sömürgeci tavrının ortaya çıkmasıdır. Zira bu tavrı yüzünden yargıç Pal, mahkeme sırasında, Japonya ordusunun Çin'in Nanking şehrinde yaptığı katliamları dahi gözardı etmiştir.⁵¹

Savaş sonrası Japonya'sındaki aşırı milliyetçi ve sağcı gruplar ne za-

49 Tilak Raj Sareen, *Japan and the Indian National Army*, s. 234-236.

50 Richard Minear, *Victor's Justice: The Tokyo War Crimes Tribunal* (Princeton: Princeton University Press, 1971); John Dower, *Embracing Defeat* (New York: W.W. Norton & Co., 1999), s. 443-484.

man savaş öncesi Japon yayılcılığının bir emperyalizm olmadığı tezini öne sürmek isteseler, genelde Hindistanlı yargıç Radhabinod Pal'un (*Japonya için*) *Masumiyet Tezi* kitabını kullanmak eğilimi içerisine girmişlerdir. Zira onlara göre Japonya hakkında en iyi kararı savaşın galibi beyaz Batılı ülkelerin yargıçları değil, Japon Asyacılığını daha iyi anlayabilecek Hintli bir entellektüel verebilecektir. Maalesef, Yargıç Radhabinod Pal savaş sonrası Japonya'da kendisine olan bu büyük ilginin sağcı revizyonist yanlarını gözardı etmiş, 1966 yılında yaptığı Japonya ziyareti sırasındaki konuşmalarında gençlik yıllarındaki Japon sempatisinden bahsedip, Japonları tekrar Batılılaşma dalgasına ve Batı hegemonyasına karşı koymaya çağırmıştır.⁵²

Savaş sonrası Japonya'da, aşırı sağ gruplar, Batı-karşıtı Asyacılığı Japon yayılcılığının idealist bir amacı olduğunu iddia etmek için kullanmaya devam ederken, Japon solunun bir kolu ise eski Asyacılığı enternasyonalist ve anti-Amerikacı bir söylem içerisine yerleştirerek yer yer sahiplenmişlerdir. Bu ekolün temsilci ismi, savaş sonrasında en önemli Çin edebiyatı ve kültürü uzmanlarından olup, Mao Zedung'un sosyalist hareketine büyük sempati duyan Takeuchi Yoshimi olmuştur. Takeuchi Yoshimi savaş yıllarında İslam Araştırmaları Enstitüsü üyesi olarak Çin müslümanları üzerine araştırma yapmış, ve o dönemde Ôkawa Shûmei'nin Asya ve İslam hakkındaki eserlerini takip eden biri olarak savaş yıllarındaki Asyacılığı da yakında tanıyan bir isimdir. Takeuchi özellikle 1950'li yıllarda Japonya'nın Soğuk Savaşta Amerika tarafında yer almasını ve Çin'e karşı takınılan tutumu eleştirmiş, savaş öncesi Asyacılık içerisinde yer alan Asya'daki milliyetçi hareketlere ilgi duyulması ve Batı hegemonyasının aşılması gibi olumlu yanların yeni sol hareket tarafından farkına varılıp yaşatılmasını tavsiye etmiştir.⁵³

Sağ ve sol kanata ait bu tür değişik Asyacılık duyguları 1955 yılında içlerinde Japonya'nın da bulunduğu 29 Asya ve Afrika ülkesinin katıldığı Bandung Konferansı sırasında Japon basınında tekrar tartışma gündemine oturmuştur. Savaş sonrasında Japonya'nın yürüttüğü Amerika ile yakın ittifak politikasına karşı çıkanlar, Bandung Konfe-

51 Timothy Brook, "The Tokyo Judgment and the Rape of Nanking", *The Journal of Asian Studies* 60:3 (August 2001), s. 693.

52 Radhabinod Pal, *Ai Rabu Japan: Paru Hakase Genkôroku* [Japonya'yı Seyyurum: Doktor Pal'in Seyahat Anıları], ed. Paru Hakase Kangei Jimukyoju (Tokyo: Tokyo Saiban Kankokai, 1966).

53 Takeuchi Yoshimi, "Hôhô to shite no Ajia" [Bir Metod Olarak Asya], *Nihon to Ajia* (Tokyo, Chikuma Gakujutsu Bunsho, 1993).

ransı sırasında, Japonya'nın Soğuk Savaş bağlamındaki yeni "beyaz neo-kolonyalizm"e karşı Asya ve Afrika halklarıyla yakınlığı vurgulaması gerektiğini savundular. Ancak, daha önce pek çok Asya ülkesini işgal etmiş Japonya'nın Asya'daki siyasî meselelerde liderlik alması çok zordu. Zira bu sefer de Asya ülkelerinde Japon sömürgeciliği geri geliyor endişenisini uyandırabilirdi. Neticede, Japon diplomatlar çok dik-katli bir siyaset izleyerek Amerikancı görünmemeye ve ekonomik olmayan konularda liderlik almamaya özel bir gayret gösterdiler. Buna rağmen pek çok Japon aydını, diplomatların bu temkinli tutumun bir başarısızlık olarak görüp, Japonya'nın Amerika ile ittifakı yüzünden gelişen Asya devletleri arasında liderlik şansını yitirdiğini iddia etmişlerdir.⁵⁴

Sonuç

Modern Japon tarihinde Batı-karşıtı Asyacı düşüncelerin uzun ömürlü hikayesi öncelikle göstermektedir ki, tahayyül bir bütün olan "Batı" medeniyetine karşı olmak, bazı yazarların İslam dünyası için iddia ettikleri gibi, modernleşme sürecinde başarısızlık sebebiyle, modernliği doğuran Batı dünyasının suçlanması olarak açıklanamaz. Japon tarihinde Batı eleştirileri modernleşmeye paralel olarak gelişmiş olup, Japonya'nın sarı ırktan olma kimliği ve renkli ırklara yapılan ayırımı karşı duyduğu tepki, 20. yüzyıl başlarında Batılı büyük güçlerin kurduğu emperyal dünya düzenine karşı hoşnutsuzluk ve Japon milliyetçileri tarafından geliştirilen ulusal misyon fikirleriyle karmaşık ilişkiler taşıyan bir duygu ve düşünce akımıdır. Ôkawa Shûmei'nin biyografisinde de görüldüğü gibi Birinci Dünya Savaşı sırasında mahiyet değiştiren Batı-karşıtı Asyacı akım üzerinde, Avrupa'daki medeniyet eleştirilerinin ve "Batı'nın çöküşü" söyleminin rolü inkar edilemez. Buna ek olarak, Batı-karşıtı olarak bilinen milliyetçilerin ve Asyacıların Woodrow Wilson'un ortaya koyduğu idealist ilkelere olan saygıları ve ondan beklentileri, Batı eleştirilerinin kör ve otomatik olmadığını, değişen güç ilişkileri içerisinde mahiyet değiştirebildiğini göstermektedir. Japonya örneği Batı karşıtlığının milliyetçi kimlik ve iç politika dengeleri ile de yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Batı-karşıtı Asyacı akımlar Japon derin devleti tarafından bir siyaset rehberi olarak görülmeyip, kontrol altında tutulmuşsa da, 1930'lu yılların sonlarına doğru yaşanan uluslararası meşruiyet krizi esnasında Japon Devleti As-

54 Miyagi Taizô, *Bandon Kaigi to Nihon no Ajia Fukki: Amerika to Ajia no Hazama de* [Bandung Konferansı ve Japonya'nın Asya'ya Dönüşü: Amerika ve Asya'nın Arasında] (Tokyo: Sôshisha, 2001).

yacılığın içinde barındırdığı enternasyonalizm ve sömürgecilik eleştirisini yeni bir dış politika vizyonu için kullanmaya karar vermiştir. Bu süreçte, Japon devletinin sahiplendiği resmî Asyacılık, Japonya'nın Çin politikalarının meşruiyetinin iyiden iyiye krize kirdiği bir dönemde, Asya'daki halkların desteğini kazanmayı ve bölgesel bir uluslararası düzen kurmayı amaçlamıştır. Herne kadar 1933-1945 arası Japon tarihinin gidişatını şekillendiren Batı-karşıtlı Asyacı söylem ve projeler başarısızlık ve yenilgi ile sonuçlansa da, savaş sonrası Japonya'sında 1980'lere kadar toplumun Asyalı ve sarı ırktan olma kimliği kamuoyunun ve aydınların dünya sistemine ve Amerikan hegemonyasına olan eleştirel bakışlarını şekillendirmeye devam etmiştir. Bugün dahi Japonya'da hem sol ve hem de sağ kanatta Batı-karşıtlı söylemler yer yer Asyacılık mirasına referanslarla canlılığını sürdürmektedir.